

Székelyföldi fűrészmalomok III.

2004 tavaszán új igazgató került a múzeum élére: Csergő Tibor fiatal történész, aki nagyra értékelte korábbi munkáinkat. Tervei között szerepelt egy „Vízhajtású szerkezetek élő múzeuma” létrehozása. Gyergyószentmiklós szélén a Békény-patakra van telepítve a Tinka malom, amit a múzeum a malomhoz tartozó nagy területtel együtt vásárolt meg. A 150 éves lisztelőmalom ma is működik, az egykori molnár családtagjai tartanak bemutatókat az idelátogató turistáknak. A terület alkalmas arra, hogy itt több hasonló méretű vízhajtású szerkezetet helyezzenek el, olyanokat, amik jó keresztmetszetet mutatnak a Gyergyói-medence korábbi időszakának népi iparáról.

Az egyeztetések után négy egykori és jelenlegi diákkal 5 napot töltöttünk Csergő Tibor és családja vendégeként Gyergyószentmiklóson. A múzeum udvarán állt Remete–Eszenyőről a '70-es években beszállított fűrészmalom, ennek statikai és szerkezeti állapotfelmérését végeztük el. Vizsgálatunkra azért volt szükség, mert az igazgató elképzelése szerint ezt a fűrészmalomot szeretne volna elsőként áttelepíteni a Békény-patakra. A többnapos alapos statikai vizsgálatok megállapítása szerint a több tíz éve a gyakorlatban semmilyen karbantartást nem kapott szerkezet és pajtaépület az idők során több ízben beázott, így olyan mérvű füledés és egyéb károk keletkeztek, melyek miatt sem a berendezés szétszedése, sem szállítása, sem újrafelállítása nem lehetséges.

Ekkor merült fel a gondolat egy új anyagból épített fűrészmalom-rekonstrukció elindításáról. Az elhatáro-

Az építőcsapat

zást egy látogatás is megerősítette, melyet a csapat Remete–Eszenyőn tett, ahol még mindig áll Portik Dobos Dezső bácsi fűrészmalma, igaz ez is működésképtelen állapotban. Az alapos fotózás, videózás elég anyagot biztosított a gondolatok elindításához. Az általunk megismert és dokumentált három fűrészmalom, valamint más gyűjteményekben lévő hasonló szerkezetek és a vonatkozó szakirodalom tanulmányozása alapján terveztünk elkészíteni egy, a területre jellemző fűrészmalomot, amely hűen mutatja be a múzeum látogatóinak, hogy milyen módon fűrészelték deszkát az elmúlt évszázadokban a Gyergyói-medence területén. 2004 ősze és a következő tavasz a terület dokumentumainak elemzésével, a pontos helyszín kiválasztásával, valamint a meglévő dokumentumok alapján a fűrészmalom tervezésével telt. A legnagyobb problémát az jelentette, hogy bár a terület elég nagy, ahhoz mégis kicsi, hogy a vizet messziről vezetve emelt lajlon végigfuttatva felülcsapós vízkerékkel működtessük a fűrészszalagot. Ez pedig

kb. 100 m-rel hosszabb utat kívánt volna. Így egy közepesen csapós rendszert kellett terveznünk, ami nem biztosít olyan fordulatszámot, ami a folyamatos és gyors fűrészelést lehetővé tette volna. A megállapodás szerint az épületet és a hozzá tartozó fűrésztechnológiai berendezéseket (fűrészkeret, rönkocsit, áttételek, előtolómű) készítette a magyar csapat. A vízkereket, főtengelyt, a bélkereket és orsókereket, valamint a vízbevezető csatornát dr. Márton László gyergyószentmiklósi mérnök csapata készíti. 2005. július elején 10 napot sikerült a 13 fős baráti társaságnak a helyszínen töltenie. A Tinka-malomban kialakított vendégszálláson laktunk. Kicsit zsúfolt körülmények között, de nagyon jó hangulatban. Néhány napig te-reprendezés és a helyszín megközelítéséhez szükséges híd megépítése folyt. Ezután foghattunk neki a 10 cölöp leásásának. Ideális esetben enyhe lejtésű partoldal állt volna rendelkezésünkre. Sajnos a sík terep miatt az ún. pince-szintet csak 120 cm magasra tudtuk építeni a 150–180 cm-es ideális magasság helyett. A 10 cölöp zúzottkő-alapot kapott, hiszen az épület tömegén túl a fű-

Készül a váz

A tető deszkázása

A vízkerék elemei

Készül a bëlkerék

részelés dinamikus igénybe-
vételét is fel kell vennünk. A
cölöpökre került az a két 12
méter hosszú, egyenként 280
kg-os lucfenyő-gerenda, a
medvetalp, amely egyben
tartja az épületet és elosztja a
terhelést. Keresztirányban 7
rövidebb (4 m-es) gerenda ül
a medvetalpra. Ezt borítja
majd a padozat (a padlás), a
járófelület. A gerendák
gömbfából készültek, mint az
eredeti fűrészeknél. Az egy-
másra lapolás nagyban nö-
velte az épület alapszerkeze-
tének stabilitását. A „sasok” a
technológiai szint tartóoszlo-
pai már fűrészelték, négyzet kereszt-
metszetűek. Az épület váza teljes egészében elkészült a 10 napos első etap alatt. Természetesen a csapat talált módot arra is, hogy a Székelyföld nevezetességeit, turisztikai látványosságait meglátogassa. A jó ételeket nagyrészt a múzeum igazgatója és felesége biztosította. Az igazi székely ízek mindnyájunkat elvarázsooltak. 2005 nyarán még egy 7 napos etapra is sor került augusztusban. Itt már mindössze 8 résztvevőnek sikerült kiutazni. Ekkor teljesen sikerült felállítani az épület vázát a tetőt tartó szaruállásokkal együtt, sőt még az oromfal bedeszkázására és a vízvető kötények beépítésére is sor került. 2006-ban a magyar csapat mindössze 6 fővel és csak 1 hétig tudott kinn dolgozni. Az épületváz megerősítő karpántokat építettük be és a teljes tetőt bedeszkáztuk. Minden szerkezeti elem beépítésénél ügyeltünk a hitelességre. A tető borítódesházata pontosan beleillett a helyi hagyományos deszkafedések sorába. Az oromfalon pontosan olyan keresztet alakítottunk ki, mint amilyen a környék épületein található. Volt alkalmunk megnézni, hogy Márton úr gyergyószentmiklósi üzemében ho-

A beépített bajtásmű

gyan készül el a 6 m hosszú tölgyrönkből a kb. 35 cm-es négyzet keresztmetszetű főtengely, a gerendely. A vízkerék alkatrészei a közeli faluban szintén csak a beépítésre vártak. A gyergyói csapat az ősz folyamán kialakította a vízcsatornát, beépítette a gerendelyt a vízkerékkel együtt és kialakította a gyorsító áttételek helyét. 2007-ben július első 10 napjában tudtunk dolgozni a 12 fős csapattal. Nem kisebb munka várt ránk, mint a gyorsító áttételek fogaskerekes és laposszíjas kialakítása, a fűrészkeret vezetőinek, majd a tölgy fűrészkeretnek az elkészítése és beépítése, valamint az előtolómű összeállítása.

Nagy segítséget jelentett Csergő Feri bácsi gyergyói asztalosmester, aki a szintén asztalos fiával a rönkmozgató kocsit és a hozzá tartozó alkatrészeket készítette el. Sok időt vett igénybe az összes elem pontos összehangolása, beállítása is. Végül a 10. nap után kora reggel, a Duna TV stábjá riportkészítése közben sikerült a próbavágást elvégezni. Sajnos éppen elég alacsony volt a víz-
állítás, így nem tudtunk üzemi sebességgel fűrészelni. Azonban így is mindnyájan nagyon boldogok voltunk. Egy előkészítő szezon és három év nyári mun-

kája után sikerült egy olyan fűrészmalom építenünk, amely 4-500 éves technológiával fűrészelte a deszkákat. A múzeum főleg oktatási célokra tervezte használni mind a lisztelő, mind a fűrészmalom. A tervek szerint ezen a területen még néhány vízienergia működtette szerkezetet szeretnének építeni, ami az elmúlt évszázadokban az emberek munkáját könnyítette meg a Székelyföldön. Sajnos, a múzeum pénzforszási elapadtak, így 2008-ban nem tudtuk folytatni a megkezdett munkát. Magán-

emberként a Székelyföldön járva 2008 nyarán vehettem át a megtisztelő „Tarisznyás Márton”-díjat. Az elegáns do-

A Tarisznyás Márton-díj

bozban selyembélésen fekvő, Tarisznyás Márton arcát ábrázoló bronzplakettet a városért sokat tevékenykedők kapják, akik a kultúra megőrzéséért dolgoznak. A felirat tanúsága szerint a plakettet Pauló Tamás és a „Gatter-kommandó” részére készítették.

Pauló Tamás
faipari mérnök-tanár